

Silo, 5 augustus 2018

Schriftlezingen: Lucas 12: 13-21 + Spreuken 30: 1-9

De rijke dwaas

De gelijkenis van de rijke dwaas. Rijk is hij inderdaad, zijn schuren zijn gevuld, maar is hij in onze ogen, naar onze maatstaven ook echt dwaas? Er wordt ons niet verteld dat hij zijn bezit op onrechtmatige wijze heeft verkregen, hij heeft er geen andere mensen voor uitgebuit. Nee, hij heeft een verstandig economisch beleid gevoerd. Hij heeft de overvloedige oogst niet laten weggroten op het veld, hij heeft de winst bij verkoop niet over de balk gegoooid. Hij heeft er zelf vast ook hard aan moeten trekken, maar ook weer niet zozeer dat hij helemaal in zijn werk is opgegaan en je hem een workaholic zou kunnen noemen die van geen ophouden weet. Integendeel, hij realiseert zich heel goed dat er een moment aanbreekt waarop je mag genieten van het goede van het leven, eten en drinken, en vrolijk zijn. Zo gek is die man dus niet. Hij maakt een strak plan, met het oog op de toekomst, voor jaren en dat is toch heel verstandig. Staat hij niet model voor wat ook wij verstandig vinden? Welke boer zal zich er niet voor inzetten om bij een goede oogst alles binnen te halen? Welke goede econoom zal niet rekenen in jaren en proberen zo ver mogelijk vooruit te kijken? Bij de crisis van de pensioenfondsen gaat het naar het lijkt nergens anders over. En welke goede dokter zal er zijn patiënten niet op wijzen dat de boog niet altijd gespannen kan staan en dat het belangrijk is om op z'n tijd eens goed op adem te komen? Kortom, die rijke man is geen vreemde figuur. Op een kwade dag wordt hij 's morgens dood in zijn bed gevonden. Wat tragisch, wat een pech. Maar als dat in onze tijd zou zijn gebeurd dan zou er in de krant vast een waardereid In Memoriam zijn verschenen in de trant van: "Tot onze ontsteltenis is 'Dwaas de Rijke' onverwacht overleden. Velen kenden hem als een ondernemend zakenman met een vooruitziende blik. Kort geleden nog had hij aangekondigd dat hij het voortaan wat kalmer aan wilde gaan doen om van zijn welverdiende rust te genieten. Het is tragisch, dat zijn plannen zo plots door de dood zijn doorkruist."

Nee, als we eerlijk zijn, dan is naar onze maatstaven, die man helemaal geen dwaas. Het is tragisch dat zijn leven zo loopt, domme pech. Als we dat tot ons laten doordringen, dan kan het zijn dat de woorden die deze rijke man bij zijn onverwachtse sterven te horen krijgt, ook óns als een mokerslag treffen. "Jij dwaas!", of in de Naardense Bijbel "stuk onverstand!". En dat nog wel bij monde van God. Een koude douche, een onaangename verrassing. Dat slaat toch nergens op? Zo'n kerel, een voorbeeld voor anderen. Waarom dan toch "Jij, dwaas!"?

De aanleiding voor Jezus om dit verhaal te vertellen is een vraag die iemand hem stelt. Iemand komt naar hem toe. Rabbi, zeg tegen mijn broer dat hij de erfenis eerlijk verdeelt. Wat is er aan de hand? Wil de ene broer de andere met een mindere portie afschepen? Of wil hij misschien het erfdeel heel houden, tegen versnippering behoeden, een stuk land, waarvan bij opdeling geen van beiden leven kan? Het is in die tijd gebruikelijk om in zo'n geval een rabbi te hulp te roepen. Die kent immers de wet van Mozes. Juist bij een erfenis kan dat verstandig zijn, want als daar onmin over ontstaat, dan wordt al snel het slechtste bij mensen wakker geroepen. Wil je weten wat er bij ons mensen in het diepste van onze ziel leeft? Kijk hoe het kan gaan bij een erfenis. Maar Jezus bedankt voor de eer. Daar werkt hij niet aan mee. Geen waarlijk christelijk sausje over het standpunt van de een of van de ander. Zoals overigens in de loop der eeuwen wel vaak met Jezus is omgegaan. "Als Jezus in deze tijd

zou leven, dan zou hij...” Of met de Eeuwige Zelf. “God wil het!”, zoals vaak werd gedacht, achteraf gezien meestal ten onrechte... Laat Jezus die man nu in de kou staan? Nee, ten diepste niet. Maar het gaat hem niet om de vraag van die man, het gaat hem om die man zelf. En dan spit Jezus een spa dieper. Wat gaat er ten diepste in jou om? Wie ben je? Wat betekent bezit voor jou eigenlijk? Verkijk je er niet op. Je kunt heel bezitten, overvloedig, maar je leven zelf, het belangrijkste wat je hebt, dat hoort daar niet bij. Dat is niet iets wat je bezit. Heb je daar wel oog voor? En om dat duidelijk te maken vertelt Jezus de gelijkenis.

Waarom is die rijke man een dwaas, een “stuk onverstand”? Ligt het daarin dat alles in zijn leven om hemzelf draait? Zevenmaal klinkt er in deze gelijkenis het woordje “ik”. Zeven, het getal van de volheid. Een ander komt niet in het vizier. Het speelt mee, maar het gaat om iets anders. Ligt zijn dwaasheid daarin dat die rijke man helemaal niet met God gerekend heeft? Het speelt mee, zeker, maar het belangrijkste is het niet. Nee, de dwaasheid zit hem hierin dat hij denkt dat hij het leven zelf kan plannen, dat hij dat veilig kan stellen, zich daarvan kan verzekeren, kan denken: het zit wel goed. Ik ben binnen. Dát is zijn kapitale vergissing. Want je leven, dat is geen bezit zoals andere dingen dat wel kunnen zijn. Het leven wordt je geschonken. Zoals alle belangrijke dingen je om niet ten deel vallen, geen verdienste zijn. Je kunt van mooie muziek houden, maar als je geen oren hebt, doof bent, dan heb je daar niets aan. Je kunt graag naar een museum gaan, of van de schitterende natuur genieten, maar dat kan alleen bij de gratie van het feit dat je ogen hebt. Je kunt veel investeren in relaties, misschien wel m.n. in die ene relatie met iemand die alles voor je betekent, maar liefde is ten diepste geen bezit, maar een geschenk. Daarbij passen geen volle schuren. Daarbij past alleen de geopende hand en het besef van een open hemel. God de Schepper die het leven geeft, de adem, de wind, het water en ook de liefde. Die Zelf liefde is. Dan passen verwondering en verbazing.

Die man zegt in een zelfgesprek tot zijn ziel, het diepste in hem: “ziel, je hebt goederen liggen voor vele jaren, rust uit, eet en drink, wees vrolijk...!” Hij plant zijn leven, maar sluit het daarmee helemaal toe en verliest met de volle schuren het zicht op een open hemel. En daarmee maakt hij een gruwelijke misrekening. Niet tragisch, maar oliedom. Daar draait het hier om. Je leven als een bezit, te plannen, zeker te stellen.

De rijke man, hij rekent in jaren. “Ziel, je hebt goederen liggen voor vele jaren.” Maar naar bijbels besef leef je geen jaren, maar dagen. Een dag, een volheid van tijd, een unieke mogelijkheid het goede te zien en te zoeken. Telkens weer naar het licht toe te leven. Zoals Psalm 90 het zegt: “leer ons onze dagen tellen.” Het leven dat staat in het teken van de begrensde tijd, niet eindeloos. Je proeft dat leven, je beleeft dat leven vandaag, nú is de kans. Je leeft niet morgen. Je bent ook niet van gisteren. Goede dag! En als je sterft, dan is dat hopelijk zoals met Abraham, van wie letterlijk staat geschreven dat hij “van dagen verzadigd” was.

Als je je tegen alles wilt indekken, alles veilig wilt stellen, je voor alles wilt verzekeren, dan kan het alleen maar een onaangename verrassing zijn als dat alles wordt doorkruist. Hoezeer worden we daar in onze tijd ook niet bij bepaald met alle gedoe rond de pensioenen. Laat ik duidelijk zijn, de problemen daaromheen moeten (vind ik tenminste) op een rechtvaardige manier worden opgelost, waarbij ik denk “sterkste schouders, zwaarste lasten”, zodat niet de mensen met een klein

pensioentje worden getroffen, maar wie breder hebben en het beter lijden kunnen. Maar wat wel duidelijk wordt, dat is dat we blijkbaar ook hierin moeten leren leven met onzekerheid. Je kunt niet alles plannen, al helemaal niet voor jaren, als je dat denkt dan klinkt het ook nu: jij, stuk onverstand! Wat doen we toch door ons vertrouwen te stellen op financiële stelsels die o zo broos blijken te zijn? De Mammon, de god van het geld, die ons er telkens weer inluist, ons iets voorspiegelt wat die nooit waar kan maken: zekerheid voor jaren. Die ons het hoogste lijkt te beloven wat er is: geluk, maar wat kom je daarmee van de koude kermis thuis. Natuurlijk, we moeten onze samenleving vorm geven, er moet beleid worden gemaakt, maar laten we niet vergeten wat het belangrijkste is, waar het hart van het leven werkelijk klopt. Niet in het financiële, het economische, maar waar geleefd wordt met een open hand, in liefde, in respect, verwondering en verbazing over wat leven werkelijk zinvol maakt. Wat zit onze samenleving, en ook de politiek dan veelal op een dwaas, ten diepste op een dood spoor.

Jezus zegt dat we geen schatten moeten verzamelen voor onszelf, maar dat we onze rijkdom moeten zoeken bij God. Of, zoals de vertaling van '51 het zegt: dat we rijk moeten zijn in God. Daar komen volgens mij twee dingen in mee. Allereerst dat we weten waar onze rijkdom ten diepste ligt. Niet in ons bezit, maar in het leven dat we van God ontvangen hebben. Dat we in openheid leven naar Hem toe. Hij schenkt ons het leven, de aarde, hij geeft ons aan elkaar. Ten diepste is het Zijn genade die de grondtoon van het leven mag zijn. Dat stemt bescheiden. Dat mag ons ook mogen behoeden voor het zoeken van valse zekerheden. Dat maakt kritisch naar alle grootspraak, macho, naar wie denken dat ze het leven zelf kunnen maken. Want zo is het niet. Laten we ons toch niet vergissen.

Rijk zijn in God, dat betekent ook nog iets anders. Namelijk dat we ook onze letterlijke rijkdom verstaan vanuit onze relatie met God. Dat wil zeggen, dat we met wat we hebben goede dingen doen. Het niet oppotten ten eigen nutte, maar, met beleid en verstand, zeker, ook aanwenden voor anderen. Als je b.v. geld hebt, waar beleg je dat dan? Zit het niet (zonder dat je dat weet of niet wilt weten) in wapenindustrie, of misschien wel in bedrijven die kinderarbeid kennen? Daar is tegenwoordig veel over te doen en terecht, net als over de duurzaamheid van de schepping. Voor mij heeft dat alles te maken met rijk willen zijn in God. Zoals dat ook te maken kan hebben met afstand kunnen doen van geld, vrijgevig zijn. Wat een teken van vrijheid kan dat zijn. Lucas vertelt ons als enige de gelijkenis van die rijke dwaas. Vaker dan zijn collega's Mattheüs, Markus en Johannes stelt Lucas de tegenstelling rijk-arm aan de orde. Wie veel heeft loopt in zijn ogen groot risico. Voor je het weet draait rijkdom en bezit je een rad voor ogen. Maar Lucas kent ook het schitterende visioen van het leven van de jonge gemeente in de kracht van de Geest van Jezus. Daarin wordt gedeeld, wie rijk is verkoopt wat hij bezit en ze hebben alles gemeenschappelijk. Wat een droom, zo'n verbondenheid, er zo voor elkaar te willen zijn.

Zomaar een verhaal, het heet : "Zonder één cent."

Toen een rijke man, die tijdens zijn leven erg gierig was geweest, moest sterven, luidde zijn laatste wens: "Leg al het geld dat ik heb bij mij in de kist." En men deed het.

Toen hij in de hemel aankwam, zag hij daar een tafel met de heerlijkste gerechten. Hij had honger en vroeg: "Wat kost die lekkere vis?" "Eén cent", was het antwoord.

"En wat kost dat mooie brood?" vroeg de man, "en dat vlees en die drank?"

Steeds was het antwoord hetzelfde: "Slechts één cent."

"Wat goed", dacht hij, "dat ik zoveel geld heb meegenomen. Het is allemaal erg goedkoop." En hij gaf een cent.

De verkoper pakte de cent aan en bekeek hem nauwkeurig. "Die is hier niet geldig", zei hij ten slotte. "Daarmee kun je hier niet betalen. Wij accepteren hier alleen maar geld dat je aan anderen hebt weggegeven. Niet het geld dat je van anderen genomen hebt!" De rijke man sloeg zijn ogen neer.

Zulk geld had hij niet.

Hoe ligt dat bij ons?

Ik wil eindigen met Agur die naar voren komt is spreuken: Dwaasheid zit niet in geld op zichzelf. Want geld is alleen maar een stukje metaal of een stukje papier of een kaartje met een magneetstrip. De dwaasheid zit niet in de rijkdom; het zit in die mens zelf. Iemand, die arm is, kan óók dwaas zijn. Evengoed. Als je alleen maar kijkt naar wat je niet hebt; als je voortdurend jaloers bent op andere mensen. Omdat zij meer hebben. Als je boos wordt op God, omdat je vindt, dat hij slecht voor je zorgt. Dan ben je een arme dwaas. En zulke mensen zijn er ook. Dan ga je begrijpen, wat Agur bedoelt met zijn gebed in Spreuken 30: "Maak me niet arm, maar ook niet rijk. Geef me alleen maar wat ik nodig heb." Agur ziet twee gevaren voor zichzelf: dat hij vast gaat zitten aan zijn geld en dat hij God vergeet, als hij rijk wordt; en aan de andere kant: dat hij gaat stelen of dat hij gaat schelden op God, als hij arm wordt. En dat wil hij niet! Want hij wil de HEER niet kwijt! Hij wil maar één ding: bij de HEER blijven.

Op zondag is het goed om bij deze woorden van Agur stil te staan. Waar zullen we voor bidden? Voor een goed inkomen? Een goede baan? Dat je succes hebt op je werk? Dat je succes hebt op school? Het zijn wel de dingen, die voor ons belangrijk vaak zijn. Je eten en je drinken, je kleren, je huishoudboekje, en al die andere dingen. Het zijn ook de dingen, die ons vaak heel erg bezig houden. Dag in dag uit. En soms ook nog 's nachts. En als je niet oppast, zijn het zomaar de dingen, die je leven beheersen. Omdat je handen tekort komt voor al je rijkdom; of juist omdat je met lege handen staat. En daarom zijn die woorden van Agur belangrijk: "Voed mij met wat ik nodig heb." Heer, u weet, wat ik nodig heb. Geef me dat. Niet meer en niet minder.

Amen.